

UZASADNIENIE

Konieczność dokonania zmian w ustawie z dnia 31 maja 1996 r. o świadczeniu pieniężnym przysługującym osobom deportowanym do pracy przymusowej oraz osadzonym w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (Dz. U. Nr 87, poz. 395, z późn. zm.), zwanej dalej ustawą, wynika z wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 grudnia 2009 r., sygn. akt K 49/07, który orzekł, że art. 2 pkt 2 ustawy w zakresie, w jakim pomija przesłankę deportacji (wywiezienia) do pracy przymusowej w granicach przedwojennego państwa polskiego, jest niezgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Zgodnie z art. 2 pkt 2 ustawy represją w rozumieniu ustawy jest deportacja (wywiezienie) do pracy przymusowej na okres co najmniej 6 miesięcy z terytorium państwa polskiego, w jego granicach sprzed dnia 1 września 1939 r., na terytorium:

- a) III Rzeszy i terenów przez nią okupowanych w okresie wojny w latach 1939 – 1945,
- b) Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich i terenów przez niego okupowanych w okresie od dnia 17 września 1939 r. do dnia 5 lutego 1946 r. oraz po tym okresie do końca 1948 r. z terytorium państwa polskiego w jego obecnych granicach.

Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego, ogólnie słuszny cel zaskarżonej ustawy (symboliczne zadośćuczynienie dla osób wywiezionych do pracy przymusowej) został wypaczony przez niepełne określenie kategorii osób uprawnionych do świadczenia deportacyjnego przewidzianego w art. 2 pkt 2 ustawy. Z przepisu tego wynika, że beneficjentami świadczeń mogą być wyłącznie osoby wywiezione z terytorium państwa polskiego (i to definiowanego na dwa różne sposoby – w granicach przedwojennych lub powojennych) na terytorium ZSRR, III Rzeszy lub terenów przez nie okupowanych. W taki sposób do rangi warunku uzyskania świadczenia (cechy relewantnej jego adresatów) podniesione zostało przekroczenie granicy państwa polskiego (nie zawsze zresztą istniejącej w sensie prawnym i faktycznym oraz zmieniającej swój przebieg w trakcie działań wojennych). Spowodowało to wykluczenie możliwości przyznania świadczeń deportacyjnych osobom deportowanym (wywiezionym) do pracy przymusowej w ramach terytorium państwa polskiego.

W opinii Trybunału Konstytucyjnego, tak sformułowane, bardzo rygorystyczne przesłanki dostępu do świadczeń deportacyjnych w istotny sposób naruszają zasadę równości. Kryterium przekroczenia granic państwowych nie jest adekwatne do celu ustawy, którym

było symboliczne zadośćuczynienie za pracę przymusową świadczoną na rzecz okupantów w szczególnie trudnych warunkach, spowodowanych oderwaniem od dotychczasowego otoczenia.

W celu realizacji wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 grudnia 2009 r., sygn. akt K 49/07 należy dokonać zmian w art. 2 ustawy w taki sposób, aby przyznać prawo do świadczenia również osobom, do których odnosi się ten wyrok. W związku z powyższym projekt ustawy w art. 1 pkt 1 przewiduje rozszerzenie katalogu represji, o którym mowa w art. 2 ustawy, o deportację (wywiezienie) do pracy przymusowej na okres co najmniej 6 miesięcy w granicach terytorium państwa polskiego sprzed dnia 1 września 1939 r.

Ponadto w celu uporządkowania ustawy należy uchylić ust. 6 w art. 4 (art. 1 pkt 2 projektu). Na mocy wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 czerwca 2003 r. (Dz. U. Nr 110, poz. 1060) z dniem 27 czerwca 2003 r. art. 4 ust. 5 utracił moc. Należy zatem uchylić ust. 6 w tym artykule, bowiem odnosi się on do nieobowiązującego od 2003 r. ust. 5 w tym artykule.

Zmiana decyzji ostatecznych odmawiających prawa do świadczenia z ustawy z powodu niespełnienia wymogu deportacji (wywiezienia) do pracy przymusowej z terytorium RP na terytorium III Rzeszy lub ZSRR dokonywana będzie na wniosek strony (art. 2 projektu).

Wyplata świadczenia przyznanego osobom deportowanym (wywiezionym) do pracy przymusowej na okres co najmniej 6 miesięcy w granicach terytorium państwa polskiego sprzed dnia 1 września 1939 r. odbywać się będzie na zasadach ogólnych, tj. za okres nie dłuższy niż 3 miesiące kalendarzowe poprzedzające miesiąc złożenia wniosku. Zasada ta będzie dotyczyła zarówno osób, którym odmówiono prawa do świadczenia z powodów „geograficznych”, jak i osób, które z uwagi na dotychczasową treść art. 2 pkt 2 ustawy nie występowały ze stosownym wnioskiem.

Proponuje się wejście ustawy w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Problematyka regulowana przez projekt ustawy nie jest objęta przepisami prawa UE.

Projekt ustawy nie podlega procedurze notyfikacji w rozumieniu przepisów dotyczących notyfikacji norm i aktów prawnych.

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. Nr 169, poz. 1414 oraz z 2009 r. Nr 42, poz. 337) projekt został umieszczony w Biuletynie Informacji Publicznej. Żaden podmiot nie zgłosił zainteresowania pracami nad projektem ustawy.

OCENA SKUTKÓW REGULACJI

1. Podmioty, na które oddziałuje projektowana ustawa

Zmiana ustawy dotyczy osób deportowanych (wywiezionych) do pracy przymusowej na okres co najmniej 6 miesięcy w granicach terytorium państwa polskiego sprzed dnia 1 września 1939 r. Ustawa dotyczy także Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, który wydaje decyzje w sprawie uprawnień do świadczenia oraz organów emerytalno-rentowych realizujących wypłatę świadczeń.

2. Zakres konsultacji

Projekt ustawy został poddany konsultacjom międzyresortowym oraz przesłany do zaopiniowania przez Komisję Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego, a także do konsultacji z następującymi partnerami społecznymi:

- 1) Forum Związków Zawodowych;
- 2) NSZZ „Solidarność”;
- 3) NSZZ „Solidarność’80”;
- 4) Ogólnopolskim Porozumieniem Związków Zawodowych;
- 5) Konfederacją Pracodawców Polskich;
- 6) Konfederacją Pracodawców Prywatnych „Lewiatan”;
- 7) Związkiem Rzemiosła Polskiego;
- 8) Business Centre Club;
- 9) Ogólnopolską Federacją Organizacji Pozarządowych;
- 10) Stowarzyszeniem Polaków Poszkodowanych Przez III Rzeszę.

Projekt został pozytywnie zaopiniowany przez Komisję Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego; partnerzy społeczni nie zgłosili uwag do projektu ustawy.

3. Wpływ regulacji na sektor finansów publicznych, w tym budżet państwa i budżety jednostek samorządu terytorialnego

Szacuje się, że koszt świadczeń dla osób deportowanych między Generalnym Gubernatorstwem a obszarami II RP wcielonymi do III Rzeszy (a więc deportowanych w obrębie terytoriów II RP) wyniosłby ok. 12,3 mln zł. Szacunek ten powstał w oparciu o następujące dane:

- 1) na przymusowe roboty do III Rzeszy trafiło ok. 2 mln polskich obywateli, z czego ok. 100 tys. na obszary dawnej RP, które zostały wcielone do III Rzeszy;
- 2) brak jest danych dotyczących liczby osób skierowanych na przymusowe roboty do ZSRR;
- 3) obecnie ze świadczeń za deportację do pracy przymusowej zarówno na tereny III Rzeszy, jak i ZSRR, korzysta ok. 120 tys. osób, co stanowi maksymalnie 6,3 % ogółu osób deportowanych, które uprawnione były do świadczeń przed wydaniem ww. wyroku przez Trybunał Konstytucyjny;
- 4) średnia wysokość świadczenia wynosi 162,62 zł miesięcznie.

W związku z tym szacować należy, że liczba żyjących obecnie osób, które deportowane były między Generalnym Gubernatorstwem a obszarami II RP wcielonymi do III Rzeszy (a więc deportowanych w obrębie terytoriów II RP), wynosi mniej niż 6,3 tys. (6,3 % ze 100 tys. osób, o których mowa w pkt 1).

Roczny koszt świadczeń dla tych osób wyniosłby zatem ok. 12,3 mln zł.

Niestety brak jest możliwości oszacowania liczby osób, które były deportowane do pracy w obrębie terytorium Generalnego Gubernatorstwa. Można jednak zaryzykować tezę, że liczba takich osób nie powinna być znacząco wyższa niż osób wskazanych powyżej (deportacje wyłącznie w celu świadczenia pracy – w innych warunkach niż obóz pracy – były na terenie Generalnego Gubernatorstwa zdecydowanie rzadsze niż deportacje do III Rzeszy).

Brak jest również danych o liczbie osób deportowanych przez władze sowieckie, gdyż deportacje takie generalnie nie odbywały się w ramach terenów II RP okupowanych przez Sowieców.

Z wyżej wskazanych względów niemożliwe jest oszacowanie kosztów świadczeń dla osób deportowanych do pracy w obrębie terytorium Generalnego Gubernatorstwa i deportowanych przez władze sowieckie do pracy w obrębie II RP.

Mając na uwadze, że Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych od stycznia 2010 r. realizuje wyrok Trybunału Konstytucyjnego i wydaje decyzje w sprawie

świadczeń dla osób, które były deportowane do pracy przymusowej w obrębie terytoriów II RP, należy stwierdzić, że ww. wydatki na realizację świadczeń dla osób z tej grupy są już ponoszone przez budżet państwa. Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych do dnia 30 września br. przyznał świadczenia 1214 osobom, roczny koszt tych świadczeń wynosi ok. 2,4 mln złotych.

4. Wpływ regulacji na rynek pracy, konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorstw, w tym na funkcjonowanie przedsiębiorstw oraz na sytuację i rozwój regionalny

Projektowana ustawa nie wywiera wpływu na rynek pracy, konkurencyjność wewnętrzną i zewnętrzną gospodarki oraz sytuację i rozwój regionów.